

II. Úvod

1. Vývoj psích specialistů

Chov psů měl ve svých nejstarších počátcích, dříve než se stal plánovitým a výběrovým, jen jeden cíl - z obyčejného psa vytvořit specialistu. Abychom si to jasně představili, musíme si objasnit, jaké úkoly doba před psa stavěla: Byl nesmírně potřebný jako dobrý pastevecký pes, žádaný jako rychlý honič pro lovce na koni, rozvážný stavěcí pes pro lovce s puškou, nebojácný válečný pes, ostražitý hlídač domu a dvora i malý přítulný kamarád pro děti. Nemůžeme přehlédnout, že tyto úkoly s sebou přinášely i nezbytné změny vzhledu i anatomie psa. Pes vhodný pro lov rychlých zajíců nebo gazel v rozlehlém otevřeném terénu potřeboval přiměřenou velikost těla, dlouhé běhy, hluboký, ale úzký hrudník. Naproti tomu honič v zalesněné krajině plné podrostu musel mít hustou ochrannou srst, nemusel mít ani tak vysoké nohy, ale zato potřeboval schopnost vytrvale sledovat zvěř. Válečný pes potřeboval mohutnou imponující postavu a silné čelisti nahánějící strach a respekt. Zápas s býky mohl podstoupit pes, který se držel při zemi pod svým protivníkem a mohl se tak vyhnout býčím rohům. Byl co možná nejmenším terčem a mohutnost a tvar jeho čelistí zaručovaly, že se může zakousnout do mulce býka, aniž by se musel příliš zaklánět. Tehdy bylo prvním úkolem chovu psů zajistit použitelnost zvířat, aby mohla plnit své úkoly díky přizpůsobení, které vedlo k základním anatomickým změnám. Tyto změny

stavby těla i povahy pak přispěly ke vzniku plemen. Nemělo to ovšem nic společného s dnešním chovem čistokrevných psů s jeho komickými požadavky, např. když se za chybu považuje chybění jediného zubu, které vyřazuje psa z chovu. Sledujeme-li staré obrazové doklady, najdeme zde některé plemenné typy - např. chrty, mastify, pastevecké psy i různé typy loveckých, takže vidíme, že základní plemenné znaky přetrvávají už od nejdávnějších dob a mnohá plemena anatomicky ještě dodnes odpovídají svým dávným předkům. Dnes již se nevedou žádné neplodné diskuse o původu našich psů. Všichni významní vědci se shodli na tom, že dříve předpokládané předky našich domácích psů z čeledi psovitých, jako šakal nebo liška, už není třeba brát v úvahu. Mnohé vyřadilo již pouhé spočítání chromozomů v jejich buňkách (lišky a jihoamerické druhy psovitých), blízké příbuzné z rodu *Canis* (šakaly a kojota) pak analýza nukleových kyselin. Jediným předkem našich psů je vlk, obývající původně obrovské území v Evropě, Asii i Severní Americe a vyznačující se úžasnou proměnlivostí, která se projevuje bohatstvím rozmanitých poddruhů. Ve všech zeměpisných oblastech, ve kterých se objevují nestarší plemena psů, žili i vlci v neobyčejně rozdílných velikostech i typech. Počátky našich domácích psů se kladou mezi starší a mladší dobu kamennou, do doby nejméně před 15 000 lety. Není však úkolem této knihy zabývat se těmito otázkami. Dnes s jistotou víme jen, že se člověk po tisíciletí zabýval chovem psů, a že

se mu podařilo vyšlechtit neobyčejné bohatství plemen.

Není dostatečně prokázáno, zda byl chov psů plánovitý nebo zda zde hrála roli náhoda. Podle názorů a vykopávek můžeme však již s jistotou prohlásit, že 3 500 let př. n. l. žila řada psů, kteří byli velmi podobní představitelům dnešních plemen. Určité tedy nejméně před 5 000 lety nastoupil psí svět již cestu specializace k určitým úkolům. Proslulý anglický kynolog E. C. Ash uvádí, že kdyby psi, objevení v dávných hrobech, mohli ožít a zdraví a veselí se zúčastnit dnešních psích výstav, určitě by v konkurenci dnešních plemen obstáli a rozhodčí by měli těžkou úlohu při správném oceňování. Podle nástěnných maleb, vykopávek i kosterních nálezů můžeme odpovědně prohlásit, že už více než před pěti tisíci lety existovali chrti, lovečtí i bojovní psi i drobní psíci s typickým vzhledem novodobých společenských psů, např. italského chrtíka, maltézáčka nebo trpasličího špatněla.

Můžeme také zjistit, že vývoj jednotlivých plemen závisel na zeměpisných podmínkách odpovídajících potřebám daných oblastí. Určitě se v některých omezených smečkách často objevovala příbuzenská plemenitba, která vedla k výskytu vážných vad. Nepoužitelné nebo vadné přírůstky však nepřežily, krmení, péče a výchova byla věnována jen psům, kteří odpovídali zaměření chovu.

Na tomto místě musíme upozornit, že vedle zvířat, která byla výsledkem plánovitého chovu, zde existovala spousta bezejmenných kříženců, podobné jako se v dnešních dobách rozmnožují v okolí lidských sídel zdivočelé kočky. Význam těchto nečistokrevných „odpadových produktů“ však nesmíme podceňovat, ve všech dobách totiž tvořily převládající složku psí populace. Byl to také rezervoár, ze kterého byli vybíráni, pokud odpovídali povahou nebo vzhledem, další psi do plánovitého cho-

vu, zejména když v něm příliš často objevovaly vady.

Vykopávky prováděné polovině 20. století prokázaly oprávněnost těchto názorů. Při vykopávkách v Barsbecku (ve Šlesviku-Holštýnsku) byly objekty pocházejících z doby kolem přelomu letopočtu a z Feddersem-Vierde blízko Bremerhavenu byly mezi nálezy pocházejícími z doby mezi 50 lety př. n. l. a 450 lety n. l. získány četné psí lebky. Jejich velikost kolísala od rozměrů pinče a malého pudla až po dogu. Všechny tyto lebky ukazovaly pozoruhodné přechody bez velkých skoků, takže se zdá, že v těchto místech a době nešlo o chov vyhraněných plemen. Tady právě žila spousta psů nejistého původu, mezi nimiž se patrně zřídka objevil čistokrevný pes. Na druhé straně máme ze stejné doby dostatečný přehled díky soudobé literatuře s vyobrazeními a popisy, které potvrzují existenci prošlechtěných, přesně určitelných plemen. Nyní však budeme věnovat pozornost jednotlivým typům bojových psů.

Je už zcela jasné, že když člověk překročil k chovu specialistů, nevybíral zvířata pouze podle vnějších rysů, daných pouhou anatomickou stavbou, ale přihlížel také k psychice plemene. Cílevědomý výběr, soustředěný na mohutné, úkolům odpovídající tělesné tvary, vedl k vytvoření rázu plemene a také k rozdělení práce mezi psy. Není zcela jasné, jak se při vytváření těchto plemen projevovala lidská péče a plánování a nakolik lidé využívali náhodných jevů.

Určitě se mnohokrát stalo, že se někteří představitelé plemene zase ztratili ve spoustě bezejmenných kříženců bez zřetelné plemenné příslušnosti.

K tomuto tématu existují zajímavé doklady o prvních pokusech klasifikace starověkých psích plemen, které jsou pro nás tím zajímavější, že se zde objevují také bojovní psi. Uvádím několik příkladů.

I. Římská klasifikace

1. canes villatici (společenská psi)
2. canes pastorales pecuarii (pásečnické psi)
3. canes venatici (honiči)
4. canes pugnaces et bellicosi (bojovní a váleční psi)
5. canes nares sagaces (stopaři)
6. canes pedibus celeres (chrti)

II. Klasifikace podle Karla Linného (1756)

(švédský přírodovědec, tvůrce zoologického systému)

1. canis domesticus (pes domácí)
2. canis jagax (lovecký pes)
3. canis graius (chrt)
4. canis mastinus (mastif)
5. canis aquaticus (pes vodní)
6. canis melitaeus (maltezák)
7. canis aegypticus (faraónský pes, chrt)
8. canis fricator (mops)
9. canis mustellinus (norník)

III. Členění podle Stonehengea v British Rural Sports (1856)

1. Psi vyhledávající pro člověka zvěř.
Například španěl.
2. Psi usmrcující zvěř po navedení člověkem.
Například chrt.
3. Psi samostatně nacházející a usmrcující zvěř.
Například foxhound.
4. Psi přinášející ulovenou zvěř člověku.
Například retrívr.
5. Psi vykonávající užitečné služby člověku jako hlídač, průvodce. Například mastif.

6. Psi sloužící jako mazlíčci pro dámy.
Například king Charles španěl.

Další rozdělení plemen najdeme u Buffona (1798), který ovšem vychází z falešného předpokladu, že předkem všech psích plemen je ovčácký pes. Rozdělení na skupiny vychází z tělesných znaků, jako je délka běhů, držení uší, tvar těla apod. Studer (1901) založil třídění na tvaru hlavy a základní délce lebky u různých plemen od nejstarších paleontologických nálezů, až k moderním druhům. Jeho teorie jsou však v dnešní době většinou vědci zamítnuty, protože délka lebky u moderních psích plemen neobyčejně kolísá. Studerův systém, který starší vědci dotvořili, je již překonán. Psí lebka je dnes při klasifikaci plemen hodnocena odlišně, především proto, že se v souladu s chovatelskými záměry velmi podstatně mění. Má ovšem významnou roli jako znak určité vyhraněné skupiny plemen, není však tak stabilním ukazatelem vývoje, jak se Studer domníval.

Problému vědeckého hodnocení psích plemen se v této knize dotkneme jen rámcově, v žádném případě se jím nemůžeme zabývat hlouběji. Především nás zajímá zařazení psích plemen v dávné minulosti.

Všichni odborníci určitě připouštějí, že vznik a vývoj psích plemen má pro lidstvo značný kulturní význam. Vy sami jste se jistě setkali s nadšenými spolky, zabývajících se zlepšováním, podrobným plánováním a řízením chovu psů. Výběrová kritéria při tvorbě plemene se řídí zaměřením psa. Některá plemena se šlechtí na rychlost, u jiných se podporuje ostražitost, vytrvalost, jemnost čichu, zdravá konstituce a zdatnost a podobné faktory. Lidský přínos k chovu odpovídá formám využití a pomalu vytváří typ plemene, který schopnostmi i tvarem těla odpovídá způsobu požadované práce.

Na tomto místě ponecháme stranou všeobecné záležitosti a budeme se věnovat našim specialistům, bojovým psům, kteří jsou ústředním bodem této knihy.

2. Původ plemen bojových psů

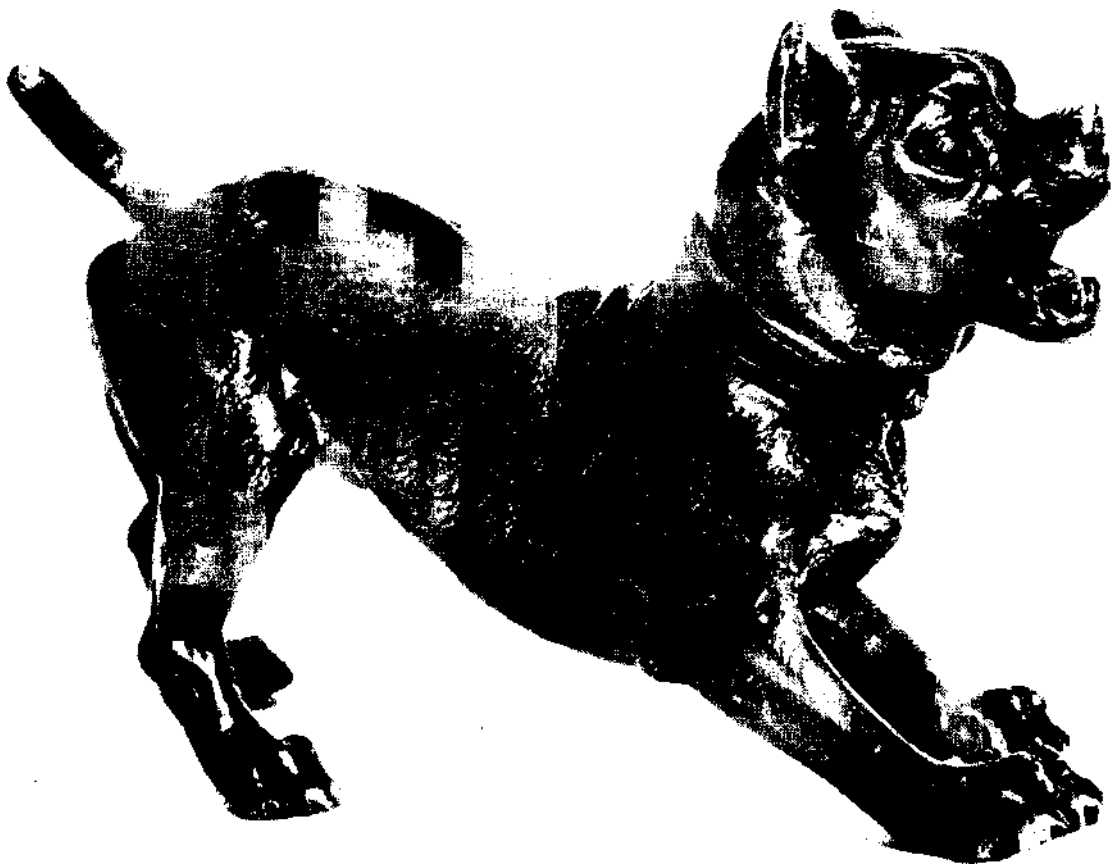
Praotce velkých plemen bojových psů můžeme s jistotou hledat mezi velkými rasami horských nebo severských vlků. Dokladem o tom jsou vlčí lebky ze středního Ruska a rovněž Polska se základní délkou mezi 238-244 mm. Od nich odborníci odvozují mohutné typy primitivních psů, jejichž lebky se ve východní Evropě našly také. Lebky velkého typu dog se dodnes vyskytují v podobné velikosti, i když jejich tvary jsou podstatně změněné. U všech předchůdců velkých plemen, jejichž lebky se podařilo změřit, jsou hlášeny určité rozdíly mezi jednotlivými nálezy, přesto se základní délka vlčích i lebek velkých dog shoduje, takže budeme-li vycházet z velikosti dosud existujících vlčích ras, je otázka původu velkých bojových plemen vyřešena.

Podle mínění řady významných kynologů nemají zdaleka všechna velká plemena předky z Tibetu a Nepálu a později z Egypta. Tyto dnes již překonané teorie vycházely z názoru, že celkovou situaci ve vývoji a chovu velkých plemen ovlivnilo stěhování národů a obchod. To však je málo pravděpodobné. Je jistě pravděpodobné, že velký černý tibetský vlk patří k předkům tibetské dogy. V čínské literatuře z roku 1121 př. n. l. lze najít údaje, podle kterých byl velký tibetský pes už tehdy lidmi cvičen ale někteří vědci to považují za zavádějící. Spoléhají spíše na věcné nálezy, nástěnné malby, keramiku, nálezy lebek apod. Literaturu považují za nespolehlivou a předpokládají velmi pomalé šíření takového výchozího plemene do jiných zemí. Podle mého mínění není dostatečně prokázáno, že kulturní vývoj

v zemích, odkud máme první zprávy, neodpovídá údajům z literatury nebo obrazového materiálu. Ve stejné nebo ještě starší době bylo možné i v kulturně méně vyvinutých zemích chovat velká bojová plemena, aniž by po nich zůstaly jakékoliv stopy. Jistě je možné přistoupit na Studerovo a Strebelovo mínění, že dogy jsou chovatelským výsledkem zušlechtění primitivních velkých typů psů, a že se mohly vytvořit na četných různých místech nezávisle na sobě. Taková plemena jistě pocházejí z oblastí, kde životní podmínky nutily lidi bojovat proti velkým zvířatům a bránit se proti nepřátelským sousedům. Podle teorie jiných vědců, jako jsou dr. Keller a prof. Kramer se dá předpokládat, že velké stěhování národů a pomalu se šířící obchod neměly takový význam jako dary jednotlivých knížecích dvorů jiným, zejména šlo-li o velmi cenné bojové psy, kteří takto našli cestu do nových území a navíc mohli přednostně ovlivnit domácí chovy.

Silní a odvážní psi byli v této vývojové fázi lidské společnosti cenným darem, všude také nacházíme zprávy o válečných taženích, kterých se účastnili bojovní psi, o knížecích darech v podobě velkých dog a také přímo o bojových psech z velmi staré doby, protože už ve starověku byl chovatelský výběr odvážných psů pravidlem. V žádném případě však nešlo o čistokrevný chov např. tibetských dog v jiných zemích. Dovezení, darování nebo ukořistění psi častokrát posloužili ke zlepšení místních velkých rázů psů. Na tomto místě bych rád upozornil na důležité zjištění. Nesmíme se na bojové psy dívat jenom jako na obry mezi psími plemeny, prakticky všechny typy psů mohou mít charakter, který je předurčuje k obraně člověka a k boji proti divokým zvířatům.

Tady najdeme velký rozdíl mezi dogovitými obry, např. v podobě anglického mastifa a sebevědomého tpraslíka, chránícího doma-

Anglický bojový pes
Bronzová soška z 19. století

cí paní např. mopse. V této knize později uvidíme, jak významnou roli mohou i přímo v bojích mezi zvířaty hrát i malí, ale nesmírně odvážní bojovní psi. Na pojem bojový pes se musíme dívat z širšího hlediska, i když mohutnou stavbu těla přirozeně považujeme za jednu z hlavních vlastností válečnických obrů. Výchozím bodem při zaměření bojového psa je tedy jeho postava, přirozeně velká, podsaditá, s velmi robustní stavbou, mohutnou hlavou a odstrašujícím hlasem. Takový

Foto: Lazi Perenyi - Sbirka: Dr. Fleig

pes musí už svým vnějším vzhledem budit pozornost, je obrazem elementární síly, ale následkem své hmotnosti může být nedostatečně rychlý a pohyblivý a tedy i útočný. Studer popisuje chov velkých bojových psů takto: „Od nejstarších dob hledal člověk mezi psími plemeny taková, která svou silou a mohutným chrupem budila pozornost a mohla od jeho stád odhánět silné nepřátele, lovit velká zvířata, strhávat je a také pohánět velká domácí zvířata. Proto se velké typy domácích

Hlava anglického bojového psa, bronzová plastika z 19. století

Foto: Lazi Perenyi - Sbirka: Dr. Fleig

psů vybíraly s ohledem na mohutný chrup a velkou tlamu, která vynikala silou... Jejich čelisti byly nápadně široké, a proto bývaly kratší, aby byly co nejbližší míst, na něž se upínaly žvýkácí svaly. Takto zkrácené čelisti byly robustnější a při silném chrupu byl jejich stisk mnohem silnější. Tyto okolnosti ovlivnily také další rozvoj čelistních svalů a ty pak měly zvětšené úpony... Zkrácený čenich pak měl často prohnutý nebo dokonce proláklý hřbet nosu, takže nos sám se zdál stlačený a zdvižený vzhůru. Kůže v obličejí se samozřejmě nezmenšila, když se zkrátily kosti, a proto vytváří záhyby a vrásky, s čímž souvisí i převislé pysky, záhyby v koutku očí apod., takže celý výraz dogy působí zachmuřeným a odstrašujícím dojmem."

Strebel (1905) vypracoval dělení bojových psů podle pěti výchozích plemen a od nich odvozených osmi současných plemen. Výsledkem byl následující obraz:

- I. tibetská doga
- II. mastif
 - 1. bordeauxská doga s francouzským buldočkem
 - 2. anglický buldok s trpasličím buldokem
 - 3. mops
- III. německá doga
 - 1. dánská doga
 - 2. boxer
- IV. novofundlandský pes
- V. bernardýn leonberger (ze IV. + V.)

Z tohoto rozdělení můžeme na první pohled vidět, zeje schématické a během staletí je začaly ovlivňovat národnostní otázky jako např. předpoklad, že německá doga je předkem dánské dogy. Francouzský buldoček je určitě bližším příbuzným trpasličího buldoka, než mnohem větší bordeauxské dogy. Mops je určitě mnohem bližší buldokům než mastifům a příslušnost novofundlandských psů a leonbergra k bojovým plemenům je prostě nepřijatelná. Kromě toho Strebel nepostřehl základní postavení bulteriérů a teriérů v Anglii. Toto křížení představuje mohutné kořeny pro mimořádně důležitá nová bojová plemena. Mám podezření, že řazení a třídění starých bojových plemen je pochybné. Někteří jsou skutečně výchozími formami četných moderních plemen psů, ale v jiných případech je tomu naopak.

Následující dělení starobyklých plemen bojových psů se mi zdá rozumnější a užitečnější. Jde vesměs o dnešní plemena, pouze chincha-buldoček je jediné plemeno už dávno vyhynulé. Řada z uvedených příkladů je skutečně výchozí formou pro moderní bojová plemena. Zmíněné třídění je následující:

1. tibetská doga
2. molossové
3. býkohryzové
4. dánská doga
5. mastif
6. buldok
7. bulteriér

8. činča-buldoček

S těmito plemeny se podrobněji seznámíme v II. díle této knihy.

Díky jejich podrobnému obrazu můžeme potom odvodit vývojové vztahy, podle kterých tato plemena plnila své úkoly v dalším vývoji. Následující dva přehledy ukazují, do kterých plemenných skupin jsou bojovní psi řazeni dnes.

Nomenklatura psích plemen FCI

Skupina 1 - Ovčáčtí a pastevečtí psi (ovčáčtí psi, honáčtí psi)

Skupina 2 - **Psi typu pinč, molossové a švýcarští salašnicktí psi** (pinčové a kníračtí, molossové, švýcarští salašnicktí psi)

Skupina 3 - **Terieři** (velcí a střední terieři, malí terieři, terieři typu bull, toy terieři) Skupina 4 - Jezevčtíci

Skupina 5 - Špicové a primitivní typy (severští tažní psi, severští lovečtí psi, severští honáčtí a ovčáčtí psi, evropské špicové, asijské špice a příbuzná plemena, primitivní typy psů, primitivní lovečtí psi, primitivní lovečtí psi s ridžem)

Skupina 6 - Honiči, stopaři a příbuzná plemena (honiči, stopaři, příbuzná plemena) Skupina 7 - Ohaři (kontinentální ohaři, britští a irští ohaři)

Skupina 8 - Přinašeči, slídiči a vodní psi (přinašeči, slídiči, vodní psi) Skupina 9 -

Společenská plemena (bišoni a příbuzná plemena, pudl, malí belgičtí psi, naháči, tibetští psi, čivava, angličtí toy španělé, japončtí a pekinézové, kontinentální toy španělé, kromfohrländer, malí molossovité psi)

Skupina 10 - Chrti (chrti s dlouhou srstí, hrubosrstí chrti, krátkosrstí chrti)

Oficiální seznam plemen registrovaných britským Kennel Clubem

(skupiny)

Plemena honičů

Plemena lovecká

Plemena teriérů

Plemena užitková

Plemena pracovní

Plemena společenská

(Tučně jsou vyznačeny skupiny, do kterých patří bojová plemena psů)

Nyní se můžeme podívat jak zaměření těchto psů působilo na charakter plemene a na jeho vnější vzhled.